

АЛЕКСАНДАР САША ГАЈИЋ*
Институт за европске студије
Београд

УДК 323(4):316.754
Оригиналан научни рад
Примљен: 28.07.2013
Одобен: 19.08.2013

„НОВОСРЕДЊОВЕКОВНИ” МОДЕЛ ОБЈАШЊЕЊА ПРИРОДЕ ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ**

Сажетак: Објашњења природе ЕУ, услед њеног специфичног настанка, „инветивног” развоја и начина функционисања, тумачена су уз помоћ многих различитих теоријских становишта. Једни сматрају ЕУ ентитетом „*sui generis*”; други провизоријумом са федералним елементима; трећи као конфедерацију која поступно прераста у фузионисану федералну државу, четврти је сматрају „хибридном творевином” на пола пута између међународне организације и федералне државе, пети је поматрају као систем конкордација на више нивоа и интеракционих односа. Постоје и становишта која сматрају како су сва модерна „државоцентрична” становишта неадекватна пошто ЕУ поседује „немодерну природу” (Шмитер). Следећи Шмитера и Хедлија Була о могућности еволуције међународне заједнице у правцу „новог средњовековља” Јан Зјелонка формулише алтернативни „новосредњовековни” модел објашњења природе садашње ЕУ користећи и савремене теорије о империјама (Минклер). Рад детаљно проучава Зијелонкину „новосредњовековну” поставку која је „грађена” на дихотомијама што противстављају моделе „вестфалске супердржаве” и „новосредњовековне” империје како би описао еволутивна исходишта савремене Европске Уније, као и његова виђења о друштвеним и политичким узроцима који су довели до оваквог вида супранационалне институционализације, али и његове перспективе.

Кључне речи: Европска унија, евроинтеграције, теоријски модели објашњења природе ЕУ, фрагментација, неомедијализам

* romero@eunet.rs

** Рад је настао у оквиру пројекта бр. 179014 кога финансира Министарство за науку и просвету Републике Србије

Још је Жак Делор, са добрим разлогом, Европску Унију назвао „неидентификованим политичким објектом”¹. Од времена њиховог почетка па до данас, евроинтеграционе процесе красе бројне противуречности не само у политичком, већ и у правно - институционалном домену. Ефикасно решавање ограничених политичких циљева од генерација политичара изискивало је коришћење иновативних средстава те мимоилажење раније постојећих, конвенционалних решења које је нудио „вестфалски” међудржавни живот. Правно-институционалне последице, и оне жељене жељене и оне нежељене, биле су једнако специфичне као и усаглашена политичка решења. Зато за разумевање природе ЕУ сматрамо значајнијим „иновативно политичко одлучивање” у датом историјском контексту, него тумачења која у први план истичу структуре формираних институција и жељених, прокламованих вредности где се једно објашњава другим.

Претече ЕУ су, ван сваке сумње, настале као међународне мировне организације након Другог светског рата. Оне су, потом, кроз функционално, парцијално удруживање (прво економски, а потом и културно-политички) тежиле да доведу до приближавања европских држава и народа у циљу превазилажење тадашње блоковске поделе на старом континенту, али и класичне, модерне „политике моћи” што је ове поделе и последичне сукобе произвеле. Како је овај „инвентивни процес удруживања” еволуирао у суочавању са читавим низом унутрашњих и спољних дешавања и изазова, тако су еволуирале и (прво европске заједнице, па ЕЕЗ, ЕЗ) ЕУ и њене државе-чланице у нешто прилично тешко одредиво у категоријама модерне правне и политичке теорије.

Због свега тога је и комплексна природа саме Уније, њених органа и начина њиховог функционисања, као и односа са њеним државама-чланицама, тумачена је са мноштва различитих становишта. Једно важеће мишљење је како је ЕУ „ентитет *sui generis*” са „карактеристикама без преседана”² што поседује посебне кохезионе особине по питању обавезивања држава и њених чланица уопште; односно, како је, пошто сличних примера у ближој и даљој историји нема, правно и политичко дефинисање ЕУ неизводиво. Према другом становишту, ЕУ није класична „вестфалска” државна творевина са федеративним уређењем, већ провизоријум са појединим федералним елементима³ у које спадају:

¹ Према Mc Cormic Niel, *Questioning Sovereignty*, Oxford University Press, Oxford, 1999.

² Jenson Jane, Saint-Martin Denis, *Is the European Union still sui generis?* Signals from the White Paper on European Governance, European Union Studies Association (EUSA), 2003, Nashville, 2003.

³ Berholtz Peter, *Institutional Aspects of European Integration*, Mc Millan Publishing Group, London, 1993.

нормирани поступак функционисања њених институција, регулисано буџетско трошење, деловање органа ЕУ на правна и физичка лица на целом њеном простору, постојање врховне судске инстанце у Унији.... Треће виђење гледа у ЕУ као простор специфичне интеграције (по мишљењу Франка Печа) што из правца атипичне конфедерације преста у фузионисану федералну државу⁴. „Она није неки „технички склоп држава” пројектован на неко одређено време и само са неким заједничким обележјима „техничке” и периферене природе. Она је јединствени простор диференциране интеграције који се све више приближава ознаци: фузионисана федерална држава.”⁵ Четврто мишљење заступа став како је ЕУ „хибридна творевина” на пола пута између међународне организације и федералне државе у којој се преплићу сфере међународног и унутрашњег права.⁶ Пето, пак, мишљење ставља акценат како је ЕУ систем конкордација на више нивоа и интеракционих односа.⁷ „Ово становиште Европску Унију види као систем са више нивоа и наглашава посебан карактер (њених) интеграционих односа. У оквиру ове политичко-системске концепције типични су процеси преговарања, при чему актери воде рачуна о правилу конкордације, они настоје да остваре компромисна решења и консензус и да при томе продукују решења у пакетима који су тако типични за Европску Унију.”⁸ Такође, ту су и виђења која Европску Унију покушавају објаснити унутар основне дихотомије модерних држава, оних федералних и конфедералних, истичући неадекватност поређења ЕУ са међународним организацијама и њихових интернационалних режима и у функционалном и у циљном смислу⁹, као и она која становишта „интегралистички” посматрају процес развоја ЕУ у политички систем и то између политичког система одлучивања и размера подручја, посматраног у призми датог стања и остварења жељених циљева.¹⁰

⁴ Pfech Frank, *Die Europäische Union: Geschichte, Institutionen Prozesse*, Munich, 1997.

⁵ Деспотовић Љубиша, Степанов Радивој, *Идентитет Европске Уније – правно-политичке и културолошке карактеристике*, Култура полиса, година 1, број 1, Удружење за политичке науке, Нови Сад, 2004, стр. 27

⁶ Račić Obrad, *O nadzoru nad primenom prava Evropske Unije*, Pravni život br.12, knjiga XLV, Beograd, 1997

⁷ Beutler Berg, Ronald Bieber, Jorn Popkorn, Jochen Streil, *Die Europäische Union*, Baden Baden, 1993

⁸ Деспотовић Љубиша, Степанов Радивој, *Идентитет Европске Уније – правно-политичке и културолошке карактеристике*, Култура полиса, година 1, број 1, Удружење за политичке науке, 2004, Нови Сад, стр. 28

⁹ *Wortebuch Staat und Politik*, Dieter nahlen, Bonn, 1995, стр.142-145.

¹⁰ Исто, стр. 145-146.

Постоје, међутим становишта која сматрају како су сва модерна „државоцентрична” неадекватна, пошто је ЕУ све друго, само не држава: она нема ефективни монопол на средства принуде нити врховни, централни ауторитет. Територија јој је не само неодређена, већ и унутар ње постоје политичке, правно-административне, економске и културно-језичке разноликости у веома широком распону. Због свега тога, ЕУ се посве специфично и „недржаволико” понашају и у међународним, спољно-политичким односима. Први теоретичар који је, крајем 20. века, прозreo да је „државолико” одређење ЕУ (у распону између модерних државно-правних појмова „кондоминијума”, „конзорцијума”, „конфедерације” и и дуализма „унитарне државе/федерације”) постало неодговарајуће и одбио да их даље употребљава у циљу афирмације „европолитеје” као појма што реафирмише својеврну античку, „немодерну” природу Уније, био је Филип Шмитер. Потом су, у циљу свесног избегавања ограничења модерних правно-политичких теорија, њега следили бројни други истраживачи. Поједини међу њима су, чак, позајмљивали појмове и симболичке приступе из геометрије и физике како би описале ЕУ кроз коришћење слика - концентричних кругова, геометријских фигура итд. И поред свега, инерција у тумачењима и даље се потврђује у доминатном стручном дискурсу где се и даље често потенцирају објашњења у оквирима појмовно-категоријалног апарата модерне „државоцентричности”. Он, ма колико неадекватан, и даље оставља привид да је уз његову помоћ и даље могуће обухватно разумевање просторних и функционалних датости у политичком и правно-институционалном смислу, које нису апстрактне, већ са јасно одредивим социо-економским и културним димензијама.

„Новосредњовековни” модел објашњења ЕУ

Покушај примене теорије Хедлија Була о могућности еволуције међународне заједнице у правцу „новог средњовековља” (која је формулисана још 1977. године, мада је Бул њено остварење тада сматрао „мало вероватним”)¹¹ одвео је Јана Зјелонку ка формулацији алтернативног „новосредњовековног” модела објашњења природе садашње ЕУ¹². Ка конструисању овог теоријског модела, Зјелонку је подстакла и свест о

¹¹ Bull Headley, *The Anarchical Society, A Study of Order in World Politics*, London, 1999, стр. 255

¹² Zielonka Jan, *Europe as Empire – The Nature of Enlarged EU*, Oxford University Press, Oxford, 2006

реалним процесима еволуције „вестфалског”, „државоликог” поретка те последична неадекватност свих теорија које у овим смислу покушавају објаснити ЕУ на почетку 21. века, али још више – читав низ сличности између функционисања различитих нивоа власти феудалног, западноевропског средњовековља, и савремене ЕУ: подељености и различености власти на средњовековном Западу што је „проткало” цео систем преклапајућим и непотпуним надлежностима и обавезама, измешаних образаца такмичарских мрежа и клијената, где је јава власт била подељена и приватизована.

Описујући односе вазала и сизерена као комплексне и конфузне, многоструке асиметричне савезе као правила, јуридикције над феудалним поседима као плуралне и преклапајуће, у недостатку законодавног монопола, са све бројним аутономијама градова, насеља и еснафа те размимоилажењима између функционалних граница власти и нејасних, дифузних географских граница¹³ – Зјелонка „предвестфалски” средњовековни поредак узима као средство за одређење оног „поствестфалског”. Такав „поствестфалски” политички ентитет више није могуће обрађивати теоријама о држави, већ теоријама о империјама као облицима врховне политичке власти које стварају дифузне хијерархијске поретке различитог степена довршености, само-апсорпције и универзализма што настају у простору између империјалног центра и периферног хаоса.¹⁴ Користећи савремена теоријска знања о империјама (више она Александра Мотила, мање Херфрида Минклера)¹⁵ Зјелонка оштро разликује „вестфалске империје” (Британије, Русије, САД), у задња два века настале из централизованих „вестфалских држава” кроз војна освајања, територијалну анексију и међународну економску експлоатацију, од немодерних, „невестфалских” империја оформљених било пре, било после модерних држава. „ЕУ није централизована „вестфалска” држава, она спада више у групу цивилних него војних сила и нуди економску помоћ својим периферијама ређе него што покушава да их експлатише.

¹³ За референте изворе о феудалном средњовековљу у западној Европи Зјелонка, пре свих, узима радове: Norman Davis, *Europe: A History*, Oxford University Press, Oxford, 1996; Ullman Walter, *Principles of Government and Politics in the Middle Ages*, Methuen, London, 1966; Georges Duby, *La Societe aux XII et XIII siecles dans la region maconnaise*, Collin, Paris, 1953, а за компарацију са модерном епохом дела Руђија,

¹⁴ Weaver Ole, „Imperial Metaphors: Emerging European Analogies to Pre-National State Imperial Systems“, у *Geopolitics in Post Wall Europe: Security, Teritory, Identity* (ed. Ola Tulander, Pavel Baev, Victoria Einagel), Sage, London, 1997, стр. 65

¹⁵ Motyl Alexander, *Imperial Ends: The Decay, Collapse and Revival Empires*, Columbia University Press, New York, 2001; Минклер Херфрид, *Империје – логика владања светом*, Службени гласник, Београд, 2009.

Ипак, када погледамо на непрестално проширење граница ЕУ и на „агресиван” извоз ЕУ правила ка својим суседима ми не можемо него да закључимо да ЕУ постаје нека врста империје.”¹⁶ Он потом упоређује поменуте две врсте империја, закључујући како су оне „вестфалске” везане за концентрацију моћи, хијерархију, суверенитет и јасно означен идентитет, а потоње, „поствестфалске” одређене преклапањем ауторитета, подељеним суверенитетом, диверсификованим институционалним аранжманима и многоструким идентитетима. Прва се тиче фиксираних и релативно тврдих спољних граница, док другу одликују меке граничне зоне које пролазе кроз стална преобликовања. Прва своју моћ гради на војном јачању и обуздавању, на војној и политичкој контроли што не преза од претњи и подмићивања, а потоња на економско-бирократским видовима контроле и извозу права и модела владавине. Односи који красе „вестфалске” империје имају високи ниво универзализма, потчињеност или потпуно сузбијену сувереност периферних власти те сталну асиметрију моћи устројену као хијерархију. „Поствестфалске” империје, насупрот томе, одликује низак ниво универзализма, умањеност суверенитета на периферији кроз његово пренесено учешће у центру пошто периферија поступно добија приступ доношењу одлука у централном метрополису.¹⁷ Зјелонка је, ван сваке сумње, условности постављене дихотомије која захтева већу изнијансираност у проучавању свих детаља ова два модела, али их сматра методолошки веома погодним средствима у теоријском смислу, без обзира на апроксимативна одступања појединих контрентних чињеница. Управо на овој дихотомији Зјелонка гради своју фундаменталну „новосредњовековну” поставку која је, такође, „грађена” на сличним дихотомијама што противстављају моделе „вестфалске супердржаве” и „новосредњовековне” империје како би описао еволутивна исходишта савремене Европске Уније. Замишљени модел „вестфалске”, модерне европске супердржаве, према томе, красиле би тврде и фиксирание спољне границе, висока социоекономска хомогеност; пан-европски културни идентитет; подударане правних, административних, економских и војних режима; јасна хијерархијска структура са једним централним ауторитетом; оштром и важном разликом између чланица и не-чланица ЕУ; централно регулисана реди-стрибуција унутар затвореног европског система; један тип грађанства; јединствена европска војна и политичка сила; успостављена пуна сувереност.... Европска „новосредњовековна” империја значи све супротно:

¹⁶ Zielonka Jan, *Europe as Empire – The Nature of Enlarged EU*, Oxford University Press, Oxford, 2006, стр. 13

¹⁷ Исто, стр. 14-15.

меке граничне зоне које се померају, опстајање социо-економских разлика без конзистентних образаца; коегзитирање мноштва културних образаца; раздруженост ауторитативних алокација, функционалних компетенција и територијалних конституенција; интелептетације различитих типова политичких јединица и лојалности; разлика између европског центра и периферија остаје круцијална, али замагљена; редистибуција је заснована на различитим типовима солидарности између разноврсних транснационалних мрежа; диверсификовани типови грађанства са различитим групама права и обавеза; мноштво разноврсних преклапајућих војних и полицијских институција; подељеног суверенитета између различитих функционалних и територијалних линија....

Зјелонка је, при свему томе, попуно свестан контроверзности „новосредњовековног” модела, као и тешкоћа да се он оправда у односу на (у стварности и теорији) широко присутан и прихваћен „вестфалски” модел (поготово што „новосредњовековље” имплицира „средњовековно” одсуство демократије и развијене тржишне економије, те тако буди негативне идеолошке реакције). Ипак, он сматра да „новосредњовековље” није синоним за анархију и хаос, већ за плурализам као предуслов модерности, у смислу „да су само високо диверсификована и плурална друштва која делују у комплексној мрежи институционалних аранжмана способна да успеју у условима модерног такмичења.”¹⁸ Баш из тих разлога Зјелонка користи синтагму „новосредњовековна империја” јер она најбоље означава да начин на који ЕУ организује владавину и пројектује своју моћ није јединствен и историјски непознат, већ да је имао своје претече у ранијим фазама европске историје, мада у сасвим другачијем социо-политичком контексту. Директне пресиликане аналогije између различитих историјских раздовља Зјелонка сматра неподесним, па постављене моделске карактеристике више сматра за аналитички „бенчмарк”¹⁹ проучавање савремене ЕУ и праваца њених главних текућих процеса.

Узроци и последице „неомедијевализације” ЕУ

Узроке „неомедијевализацији” у настанку, развоју и начинима функционисања ЕУ Зјелонка не уочава толико у „иновативном од-

¹⁸ Исто, стр. 18.

¹⁹ Benchmark (у слободном преводу – мерење могућности рачунара) представља резултат рада програма или групе програма у циљу прикупљања релевантних информација о квалитету и могућностима хардвера или (неког другог) софтвера који се тестира.

лучивању” политичких елита ради усаглашавања прихватљивих и одрживих решења ограничених интересима и историјским контекстом разноврсног континенталног наслеђа, већ управо у том наслеђу: у збиру различитости „вестфалских” држава (њихових економија, друштва, политичког живота и институција) и наслеђа међусобних односа, етно-психолошких, језичких и верско-културних разлика. Главне разлоге „неомедиевализације” и, истовремено, изазове упућене оваквој ЕУ, он стога види управо у огромном повећању разноврсности коју је донео талас увећања у периоду 2004-2007. године, односно у утицају „великог увећања” на цео систем ЕУ. Пратећи последице увећања различитости у три сфере – у економском, политичком и „прекограничном управљању” (збиру спољне политике и политике даљег проширења) Зјелонка уочава бројне савремене „новосредњовековне” детаље. У „политици моћи” и сврси проширења - уочава бенигни „новосредњовековни” империјализам на делу²⁰; у диверзитету институција (националног и супранационалног нивоа), у демократији и политичкој култури - праве прилике за „новосредњовековне” адаптације преклапајућих лојалности и умножених ауторитета; у економском управљању – у повећаној либерализацији и деволуцији што стимулише ефикасност, у институционалној диференцијацији кроз делегирање, деволуцију и децентрализованом експериментисању видове компетитивности, у пословању са суседима екстензију економије, где су односи децентрализовани са намером да омогуће промет добара и рада - „новосредњовековне” одговоре на нове услове привређивања²¹; у прекограничном управљању – меким граничним зонама које се померају, у мноштву преклапајућих војних и политичких институција, у циљевима прекограничне политике који воде дифузији унутрашњих конфликта и пацификацији спољног окружења, у нормативно вредносној доминацији – империјалну „новосредњовековну политику нових лимеса²². У сфери политичког управљања – где се делови националног суверенитета преноси на супранационални ниво, од тела сачињених од представника држава, до оних експертских или квазипарламентарних, преко бројних агенција и тела које ничу са надлежностима законодавног, извршног, судског па чак и информационог, посредничког или надзорног типа²³ – управо свим оним институцијама којима се може замерити „демократски дефицит”, тј. непостојање утицаја на њихов састав, рад и контролу од стране демократске већине кроз посто-

²⁰ Исто, стр. 54-55.

²¹ Исто, стр. 93.

²² Исто, стр. 144.

²³ Исто, стр. 128.

јеће, модерне облике присутне у вишестраначким представничким системима националних „вестфалских” држава, он види облике „новосредњовековног” полицентричног политичког система који тражи нове облике легитимитета (ткз. „легитимитета новосредњовековне Европе”), пошто су они класични, демократски очигледно неадекватни²⁴.

Описујући ове новосредњовековне тенденције ЕУ, Зјелонка се залаже за њихово даље унапређење у постојећем супранационалном систему не само као најподеснијем у постојећим приликама, већ их сматра срећно прикладним захтевима глобалног надметања. Штавише, Зјелонке иде и даље од тога: сматра да је супранационално управљање простор где се срећу „новосредњовековна” и постмодерна парадигма, па чак и да конвергирају.²⁵

Зјелонка, свакако, оптимистички гледа и идеализује само пожељне стране „неомедијевализације” ЕУ, а превиђа њихово налиције ближе „неофеудалним” одређењима, потпуно превиђајући силину „фрагмерационих” процеса у условима повећане глобалне међузависности. Но, он само чини што и огроман већина других експерата за ЕУ: бројни заговорници настанка ЕУ *sui generis* као мировног, а затим и вредносног поретка, већ деценијама посматрају дифузно развијање ове супранационалне творевине потпуно самостално од процеса глобализације, тврдећи како му евроинтеграције временски претходе и да се у односу на њега, последично, само реактивно позиционирају и прилагођавају и тиме – поспешују даље евроинтеграције. Други, који сматрају да су глобализацијски процеси много дуготрајнији од њиховог савременог израза, уз признање специфичности настанка ЕУ, заступају становиште да је ток евроинтеграција тек део ширих видова светско-историјског повезивања, то јест да су евроинтеграције управо један од израза ширих глобализацијских процеса. Повећање међузависности и трансформација међународних субјеката као срж глобалних промена коинцидира са настанком ЕУ на специфичан и поритуречан начин – пошто ЕУ представљају њихов истовремени израз (и у конструктивном и у деструктивном изразу што их носи „фрагмеграција”), али и својеврсну реакцију на њих.

Глобализацијска „фрагмеграција” у свом флуидном, па и хаотичном изразу, у случају ЕУ довела је до развоја густе и, истовремено, компликоване мреже свих могућих повезаности држава, на потпуно специфичан и збиља „невестфалски”, немодеран начин. Трансформација суверенитета као кључни израз правно-политичког преобликовања, ма-

²⁴ Исто, стр. 182.

²⁵ Исто, стр. 165

да далеко одмакла, у случају ЕУ је, као реактивно одговор на глобалне изазове, дала и нове одговоре. Кроз стварање особеног модела удруживања који не би требао да поништава националне државе, већ кроз сложено комбиновање националног, међудржавног и супранационалног, ЕУ је добрим делом тежила очувању и реафирмацији постојећих различитости насупрот често негативном, деструктивним и нивелишућим аспектима глобалне „фрагментације”. Ипак, њен утицај је био неизбежан – са једне стране, појачана је међузависност унутар ЕУ, али су остале дубоке и трајне последице на државе, друштва и народе на њеном постору у виду утицаја на постојеће облике социјалног поретка, пословања, културе и безбедности, на рад и солидарност, па и на демократију и њене институционалне изразе. Појачале су се постојеће противуречности и размере бројних недостатака: у образовном процесу, у истраживачким делатности, у иновацијама и продуктивности, у смањењу домета тржишта рада и функционисању целе економије. Јаз између богатих и сиромашних је порастао; баријере за улазак на тржиште рада су повећане. Степен улагања у нове технологије и развојне пројекте зарад очувања конкурентности издвајао се на штету социјалне правде; повећана је потреба за базичним ресурсима којима су дефицитарне практично све државе чланице и ЕУ као целина.

Покушаји одговора на противуречности глобалне „фрагментације” лавирали су између напора у правцу супранационалне централизације уз форсирање „државоликних” решења и увођења проверених, „вестфалских” институционалних модела на нивоу Уније са једне, и полицентричног, „новосредњовековног” умрежавања оправдаваног понајвише контроверзном супсидијарношћу, са друге стране. У операционалном изразу, ови напори су били усмерени на заокруживање унутрашњег свеевропског тржишта (укључујућу услуге, телекомуникације, енергетику и финансијске услуге) и подстицању предузетништва (пре свега малих и средњих предузећа); побољшавање законодавних услова пословања на европском нивоу; отварања тржишта удаљених земаља и земаља у развоју за европске произвођаче поштујући принципе правичног пословања; смањењу незапослености и прилагођавању пензијске, социјалне и здравствене политике постојећим променама; увођењем иновација и формирању дугорочне и кохерентне економске политике, јачању образовања и вештина, обнови друштвеног дијалога и јачању сарадње између њених држава-чланица...

„Неофеудално” лице ЕУ

Европска Унија, онаква како ју је описивао Шмитер на самом почетку века, са елементарним недостатцима (непостојање јасно дефинисаног неоспоривог ауторитета, централизоване хијерархије јавне бирократије, сфере компетенција где се доносе општеобавезујуће одлуке, фиксирани и сукцесивни територије, искључивог признања међународног субјективитета у међународном животу уз могућност закључења међународних уговора, свеобухватног идентитета и симболичке видљивости за своје грађане/поданике, успостављеног монопола над легитимним средствима принуде, јединствене способности за примену својих одлука над појединцима и групама, екскулузивни капацитет за контролисање протока добара, услуга, капитал и људи унутар својих граница)²⁶ у својим „новосредњовековним” изразима има и много тога „новофеудалног”, и то углавном са оне друге, нимало светле и обећавајуће стране. Јер, мада Шмитер додаје да таква ЕУ, и поред свега побројаног, „има способности да доноси одлуке, решава сукобе, производи јавна добра, координише приватна понашања, регулише тржиште, спроводи изборе, одговара на интересне притиске, убире приходе, алиоцира трошкове, па чак и објављује и води рат”²⁷ - проблем се јавља што ЕУ, суочена са даљим изазовима спољне и унутрашње „фрагментације”, то чини све мање успешно; односно, постојећа, често изнуђена „неофеудална” решења са својим поклапањима и полицентричношћу - све више се показују неадекватним не само да се цео политички систем даље развија (било умом, било неком другом правцу), већ и да он, такав каквакв јесте, уопште и опстане. Другу страну „неофеудалне” димензије ЕУ не чини само „демократски дефицит” - у виду немогућности партиципације, могућности контроле и транспарентности у одлучивању те спровођењу донетих одлука од стране грађана, гледани они било као „европски демос” било као збир „националних демоса” - чије се главне одлике и даље виде у увећању компетенција извршне власти (уз недостатак националне парламентарне контроле; слабости (и поред извесног пораста значаја, након Лисабонског споразума) Европског парламента; непостојања општих избора; удаљености институција Уније од грађана, и усвајања политика коју не подржава већина грађана у већини чланица(ткз. „проклизавање политика”²⁸. „Демдеф” би, штавише, био „неомедијева-

²⁶ Schmitter Philipp, *How to Democratize the EU... and Why Bother?*, Rowman and Littlefield Publisher Inc., New York and London, 2001, стр. 16 -17

²⁷ Исто, стр. 17. Такође цитирано и код Ђурковић Миша, *ЕУ и проблем демократије*, Зборник Србија и Европа (ур. Лакићевић Драган), ИЕС; Београд, 2007, стр. 42

²⁸ Према Ђурковић Миша, *ЕУ и проблем демократије*, Зборник Србија и Европа (ур. Лакићевић Драган), ИЕС; Београд, 2007, стр. 46

листичка” одлика система ЕУ, када би он могао да себи прибави друге видове легитимитета, или барем, да својом ефикасношћу надомести недостатак легитимности; да прибави „експертску”, елитистичку утилитарну легитимност својим резултатима уз образложење да на овом ступњу . Међутим, управо жељена ефикасност изостаје, уз пратећу некоординацију њених главних институција и тела изостанак преко потребне, унутрашње међуинституционалне контроле. Европска Комисија, и, посебно, Европски суд правде су постале толико аутономне институције, без озбиљније контроле и партипације било кога (Комисију тек делимично контролише Савет), да у њиховом самоуверено и често отвореном супростављању интересима држава-чланица те других тела Уније, можемо видети моменте „новофеудалног” самовлашћа.

Разорне изразе „фрагментације” унутар неосредњовековног / неофеудалног модела интеграција посебно је обзанила криз еврозоне, тј. криза монетарне уније, која је само ледени брег опште системске кризе Европске Уније. Интегративна страна „фрагментације” је, управо кроз модел многоструког повезивања, тежила приоритетним циљевима изградње заједничког тржишта (са комунитарним управљањем), изградњи заједничке спољне и безбедносне политике (са међувладиним моделом одлучивања и деловања) и стварања моенарне уније са мешовитом системом управљања и вођења економских политика. Сложеност функционисања – тј. институционална криза ЕУ постоји на сва три нивоа у којима се јавља двојност комунитарног (наднационалног) и међувладиног принципа управљања, где комунитарна преовлађује код једне групе институција (Комисија, Европски парламент, Европска централна банка) а међувладина код других (Европски савет и Савет министара. Код првих је устаљено одлучивање по већинском, а код других по принципу консензуса. Сложеност прилика и самих институција и током, а нарочито након повећане диверсификације услед „великог проширења” у чијем су центру стајали пре свега геополитички, а знатно мање економски и вредносно институционални разлози, додатно су закомпликовали цео институционални поредак и иза њега, политичку равнотежу која је почивала на консензусу.

„Новосредњовековна/новофеудална” ЕУ је даље евроинтеграције спроводила форсирањем већинског одлучивања у својим институцијама а потискивањем консензуалног одлучивања уз стално повећање јавне политике (надлежности) које спадају у комунитарни, наднационални домен. Према је нормативно-правна страна ЕУ у смислу изградње хијерархије правних акта за све субјекте доследно изграђена, форсирање већинског одлучивања у својим тежњама ка федералистичком моделу, насупрот томе, одвела је ка политичком груписању и прегласавању, то

јест у интересну „коалициону игру” међу државама-чланицама. Ово је најјучљивије у телима које су изразито међувладиног карактера, а које су до недавно функционисале по принципу консензуса. Сада се тамо веома често симулира конзензус кроз пружање уступака од стране већине ка мањини по другим питањима како већина не би била принуђена да их формално прегласава. Све то, само прикрива постојање политичке поларизације која одсликава међусобне све дубље разлике, па и противуречности.

Нарасле противуречности огледају се у све већој и све чешћој неуспешности функционисања постојећег институционалног модела те његових досадашњих главних остварења. „Данас је свима јасно да трећи елемент тог модела, управљање еврозоном, мора у потпуности да се мења. Многима је јасно да и други елемент модела, спољна политика и безбедност, једноставно не одговара замисли политичке уније. И најзад, још увек само мали број посматрача и још мањи број учесника примећују да је повратном спрегом угрожена и највећа тековина ЕУ; слободно тржиште.”²⁹ Односно, кроз монетарну кризу која се одражава на слободу кретања и инвестирања на заједничком тржишту, отвара се дубоки јаз унутар самог модела евроинтеграције и његових комплексних, преклапајућих „новосредњовековних” обележја.

Литература:

1. Berholtz Peter, *Institutional Aspects of European Integration*, Mc Millan Publishing Group, London, 1993
2. Beutler Berg, Ronald Bieber, Jorn Popkorn, Jochen Streil, *Die Europaische Union*, Baden Baden, 1993
3. Bull Headley, *The Anarchical Society, A Study of Order in World Politics*, London, 1999
4. Despotović Ljubiša, Stepanov Radivoj, *Identitet Evropske Unije – pravno-političke i kulturološke karakteristike*, Kultura polisa, godina 1, broj 1, Udruženje za političke nauke, Novi Sad, 2004
5. Duby Georges, *La Societe aux XII et XIII siecles dans la region maconnaise*, Collin, Paris, 1953
6. Đurković Miša, *EU i problem demokratije*, Zbornik Srbija i Evropa (ur. Lakićević Dragan), IES; Beograd, 2007
7. Zielonka Jan, *Europe as Empire – The Nature of Enlarged EU*, Oxford University Press, Oxford, 2006
8. Jenson Jane, Saint-Martin Denis, *Is the European Union still sui generis? Signals from the White Paper on European Governance*, European Union Studies Association (EUSA), 2003, Nashville, 2003

²⁹ Самарџић Слободан, „ЕУ између кризе и дезинтеграције“, *Право и друштво* бр. 1, Службени гласник, 2012, стр. 11.

9. Mc Cormic Niel, *Questioning Sovereignty*, Oxford University Press, Oxford, 1999
10. Minkler Herfrid, *Imperije – logika vladanja svetom*, Službeni glasnik, Beograd, 2009
11. Motyl Alexander, *Imperial Ends: The Decay, Collapse and Revival Empires*, Columbia University Press, New York, 2001
12. Norman Davis, *Europe: A History*, Oxford University Press, Oxford, 1996
13. Pfehch Frank, *Die Europische Union: Geschite, Institutionen Prozesse*, Munich, 1997
14. Račić Obrad, *O nadzoru nad primenom prava Evropske Unije*, Pravni život br.12, knjiga XLV, Beograd, 1997
15. Schmitter Phillip, *How to Democratize the EU... and Why Bother?*, Rowman and Littlefield Publisher Inc., New York and London, 2001
16. Ullman Walter, *Principles of Government and Politics in the Middle Ages*, Methuen, London, 1966
17. Weaver Ole, „Imperial Metaphors: Emerging European Analogies to Pre-National State Imperial Systems”, u *Geopolitics in Post Wall Europe: Security, Teritory, Identity* (ed. Ola Tulander, Pavel Baev, Victoria Einagel), Sage, London, 1997

„Neomedieval” model of explanation of European Union`s nature

Summary: Due to its specific origin, „inventive” development and ways of function, explanations of EU`s nature were interpreted by using many different theoretical positions. Some consider EU as „sui generis” entity, others as „provisory with federal elements”, as confederacy slowly developing into merged federal state, as „hybrid construction” halfway between international organization and federal state, or as system of „multilevel concordations and interactive relations”. There are numerous opinions which consider all modern „statocentric” positions as unadequate, due to „unmodern nature” (Schmitter) of EU. By following theories of Scmitter and Hedley Bull about the possibilities of evolution of international community into „new medievalism”, Ian Zielonka formulates alternative „neomedieval” concept of explanations of contemporary EU, using also contemporary „theories of Empires” (Herfried Munkler). This work gives detailed study of Zielonka`s „neomedieval” assumption built on dichotomies which confronts concepts of „Westphalian Superstate” and „neomedieval Empire” with intention to describe evolutive results of contemporary EU, as his views on social and political causes which have led to such supranational instutionalisation, and, also, its perspectives.

Key words: European Union, eurointegration, theoretical concepts of expanations of EU`s nature, fragmegration, neomedievalism